

Univerzita Karlova v Praze
Husitská teologická fakulta
Ústav židovských studií

Bakalářská práce

Postavení vrchního rabinátu v Izraeli

Status of the Chief Rabbinate of Israel

Vedoucí práce:

PhDr. Lena Arava-Novotná, Th.D.

Autor:

Milan Malý

2011

Děkuji všem, kteří mne podpořili.
Zvláště pak PhDr. Leně Aravě-Novotné, Th.D. za mimořádnou trpělivost,
podporu i cenné rady, které mi pomáhaly zpět na správnou cestu.

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci s názvem Postavení vrchního rabinátu v Izraeli napsal samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů.

V Praze dne 20.7.2011

Milan Malý

Anotace:

Vrchní rabinát Izraele je státem uznávanou nejvyšší náboženskou institucí Židů ve Státě Izrael. V jeho působnosti je nejen náboženské vedení, ale i zajišťování náboženských potřeb, včetně příslušných soudů. Autorita Vrchního rabinátu je však mnohými skupinami izraelské společnosti zpochybňována.

Tato práce hledá odpověď na otázku zdroje legitimacy centrální náboženské autority v židovské historii a proměny postavení, autority a funkce rabína ve společnosti.

Dále popisuje strukturu a fungování současného Vrchního rabinátu a jejich dopad na izraelskou společnost.

Anotation:

The Chief Rabbinate of Israel is the supreme religious authority of Jews recognized by the State of Israel. Within its authority is spiritual leadership as well as jurisdiction over many issues of Jews in Israel. Nevertheless this authority of the Chief Rabbinate has been under strong criticism by many parts of the Israeli society.

This paper seeks an answer to questions about source of legitimacy of a central religious authority in Jewish history and about changes in role of rabbi in community.

Moreover the paper describes a structure and functions of contemporary Chief Rabbinate and their impact on the Israeli society.

Klíčová slova:

rabinát, Izrael, autorita, judaismus, náboženské právo, ortodoxie, rabín, vztah státu a náboženství.

Keywords:

rabbinate, Israel, authority, Judaism, religious law, orthodoxy, rabbi, relation of state and religion.

OBSAH

OBSAH.....	5
Seznam použitých zkratk:.....	6
ÚVOD.....	7
1 HISTORIE VRCHNÍHO RABINÁTU.....	10
1.1 Kořeny centrální autority.....	10
1.2 Vývoj rabinátu.....	14
1.3 Cesta k Vrchnímu rabinátu v Erec Jisra'el.....	18
1.4 Moderní reformy.....	22
1.5 Nový Sanhedrin?.....	24
2 INSTITUCIONÁLNÍ STRUKTURA.....	25
2.1 Ministerstvo náboženských služeb.....	25
2.1.1 Vrchní rabinát.....	26
2.1.2 místní náboženské rady.....	27
2.1.3 Rabínské soudy.....	27
2.2 Vojenský rabinát.....	28
3 PŮSOBNOST.....	29
3.1 Jurisdikce personální.....	29
3.2 Jurisdikce věcná.....	30
ZÁVĚR.....	31
Seznam použité literatury.....	33

Seznam použitých zkratk:

ČEP - *Bible : Písmo svaté Starého a Nového zákona (včetně deuterokanonických knih) : český ekumenický překlad*. 6. přep. vyd. Praha : Česká biblická společnost, 1995.

Encyclopaedia Judaica - SKOLNIK, Fred; BERENBAUM, Michael (eds.). *Encyclopaedia Judaica*. 2nd ed. Detroit : Macmillan Reference USA in association with the Keter Pub. House, 2007.

Zkratky jednotlivých biblických knih uvádím tak, jak jsou uvedeny v ČEP.

Pravidla transkripce cizích výrazů:

V práci se řídím transkripcí hebrejštiny navrženou v publikaci:

NEWMAN, Jaakov; SIVAN, Gavriel. *Judaismus od A do Z : slovník pojmů a termínů*. Praha : Sefer, 2004.

Jde-li o slova z jiných jazyků, přizpůsobuji je fonetické formě (arabština, turečtina), případně transliteruji (řečtina), anebo ponechávám v původní formě (angličtina, latina).

Jména a názvy se zažitým českým ekvivalentem (např. Mojžíš, Jeruzalém) či transkripcí (např. Kook, Safed) přejímám bez aplikace výše uvedených pravidel.

Úvod

Tato práce se zabývá Vrchním rabinátem Státu Izrael a jeho postavením v izraelské společnosti, s přihlédnutím k historickému vývoji. Jde o práci deskriptivní, téma nebylo dosud středem zájmu nejen v česko-jazyčném, ale ani v anglosaském prostředí. Současný výzkum soudobé izraelské historie se věnuje spíše politickým kontroverzím, a pokud už se ocitne v oblasti náboženského práva či institucí, jedná se spíše o střípky, sloužící jinému záměru. Ostatně, ucelený popis moderního Vrchního rabinátu není dostupný ani v hebrejštině. Naproti tomu, témata vývoje instituce rabinátu, jeho legitimacy a zvláště vztahu s moderním státem, jsou přinejmenším v angličtině zpracována poměrně dobře.

Záměrem práce je tedy popis funkcí instituce a formy jejich vykonávání, dále pohled na interakce s izraelskou společností a odkrytí jejich příčin. Jednou ze základních otázek, na kterou je tak nutné odpovědět, je zdroj legitimacy instituce. Tu lze konceptualizovat ve dvou dimenzích, a to postavením rabína ve společnosti a legitimitou centrální autority. Jako nezbytné se proto jeví zařazení historického přehledu židovských náboženských autorit a zdrojů jejich moci. Následně pak bude možno srovnat aktuální stav a jeho vývoj pod vlivem politické situace v moderním státě. Takto pojatá práce by mohla posloužit každému zájemci o základní, ale ucelený přehled problematiky.

Z dostupné literatury, která významněji pokrývá části vytýčeného záměru, je třeba jmenovat především tyto autory a práce: Historii *Jišuvu* a jeho politické pozadí, včetně náboženských vlivů, velmi detailně rozebírá Jan Zouplna ve své dizertaci „Od Jišuvu k Izraeli“. Problematika vztahů institucionalizované zbožnosti v rámci judaismu je často předmětem zájmu jen okrajově, ale vývoji a autoritě rabinátu se dlouhodobě věnuje Simon Schwarzfuchs, jehož monografie „A Concise History of the Rabbinate“ se stala pramenem i pro příslušná slovníková hesla nejvýznamnějších encyklopedií. Detaily zrodu vrchního rabinátu na území britského mandátu Palestina a pozdějšího Státu Izrael, včetně přetisku důležité korespondence raných let, vydal Arje Morgenstern v monografii „Ha-rabanut ha-rašit la-arec jisrael“. Střípky informací o náboženském právu a především o vztahu náboženství a státu, poskládaných do základního obrazu, lze najít prakticky ve všech, spíše politologicky laděných, pracích Marka Čejky.

Abychom porozuměli tomu, co se přesně skrývá za názvem instituce Vrchního rabinátu Izraele, je třeba nejprve objasnit obsah některých pojmů, se kterými budeme dále pracovat:

Rabín je znalec *Tóry*, kvalifikovaný k výkladu, výuce a aplikaci *halachy*.

Rabinát je instituce zajišťující náboženské potřeby židovské obce. V čele rabinátu stojí rabín, pověřený obcí k jejímu náboženskému vedení.

Vrchní rabinát (nabývající v různých dobách různá jména) je státem uznávaná instituce zastřešující náboženskou společnost židů.¹ Je tedy v první řadě vnějším reprezentantem komunity a vnitřní autorita (která je zhusta zpochybňována, jak bude předmětem zvláště 4. kapitoly) je spíše druhotným efektem.

Vrchní rabinát Izraele (v dalším textu jen Vrchní rabinát) má však velmi specifickou úlohu (danou propojením se státem, čímž se zabývá 2. a 3. kapitola) i historii (součást 1. kapitoly), která jej z pohledu části židovstva staví do nadřazené role vůči vrchním rabinátům městským, nebo dokonce zemským. Tato autorita je však jinými skupinami zpochybňována, v závislosti na konkrétní tradici a politickém přesvědčení každého posuzujícího.

Zvláště markantní jsou v tomto ohledu rozdíly v přístupu **dle kořenů**:

- v Evropě, kde zemské rabináty tradičně působily jako prostředník mezi státní mocí a v podstatě cizorodou náboženskou komunitou²,
- ve Spojených státech, kde se důraz na pluralitu názorů i náboženství stal natolik zásadní, že centrální autorita regulující podobné svobody není prakticky myslitelná,
- ve východoevropském *chasidismu*³ (bez ohledu na současné působení převážně v USA či Izraeli), který si vybudoval odlišné vnímání autority, obvykle v dědičném postu *cadika*⁴.

¹ *Encyclopaedia Judaica*. vol. 4, s. 613.

² To je i případ osmanské vlády nad územím pozdějšího Státu Izrael.

³ Židovské hnutí lidové zbožnosti, vzniklé v 18. stol., *Encyclopaedia Judaica*, op. cit., vol. 8, s. 393–434.

⁴ Doslova “spravedlivý”, v tomto kontextu původně charismatický vůdce chasidské komunity. Srov. WERBLOWSKY, Raphael; WIGODER, Geoffrey (eds.). *The Oxford dictionary of the Jewish religion*. New York : Oxford University Press, 1997., s. 706.

Jiný pohled na odlišný přístup k autoritě Vrchního rabinátu může být **dle stupně náboženské horlivosti**: *charedi* (חרדי) - extrémně zbožný; *dati* (דתי) - zbožný; *masorti*⁵ (מסרתי) - tradicionalista; *chiloni* (חילוני) - sekulární; což v kombinaci s mírou identifikace se státem (*sionismus*⁶) a přesvědčením o nezbytnosti aktivně se zapojit do uspíšení vykoupení (*mesianismus*⁷) definuje nové kategorie se specifickým postojem k instituci Vrchního rabinátu.

Status quo je termín popisující zachování stávajícího stavu. Ve vztahu k probíranému tématu však nejde o celkem oblíbené rozhodnutí, nerozhodnout. Status quo demonstruje ve všech případech proces postupného vývoje kompromisu a dá se tak chápat spíše jako „aktuální stav věci v myšleném momentě, i kdyby byl fiktivní“. K prvnímu *statu quo* dochází při zřízení britské mandátní správy a přijetí stávajícího osmanského práva, které je však záhy regulováno britskými nařízeními. K druhému *statu quo* dochází při posílení sekulárních sionistů, kteří se snaží získat podporu původních náboženských autorit vydáním záruk na kontinuitu některých prvků náboženského práva. Třetí *status quo*, který je nejčastěji citován jako dopis Ben Guriona Agudat Jisrael z června 1947, v němž vyjmenovává oblasti⁸, ve kterých bude budoucí stát prosazovat náboženské hodnoty, je vlastně pokračováním druhého. Čtvrtý význam *statu quo* odkazuje na zakonzervování stavu, tedy zvyklostí daného místa, v době vyhlášení státu.⁹ Přes všechna tato „zachování stavu“ se však vývoj vztahu mezi náboženskými požadavky a představiteli státu nezastavil.

⁵ V některých výzkumech se uvádí i členění na „*masorti dati*“ (zbožný tradicionalista) a „*masorti lo kol kach dati*“ (nepříliš zbožný tradicionalista). Souvisí to spotřebou jemnějšího členění 2/3 populace, která by se jinak sama označila za nezbožné, přestože mnozí alespoň částečně dodržují *šabat*, jedí košer, atd., avšak motivací jim je spíše tradice, než náboženské cítění.

⁶ *Sionismus* zde i dále v práci použit v politickém smyslu.

⁷ Mesianismus – víra v příchod Mesiáše a vykoupení je jedním z kréd judaismu, nicméně aktivní participace je vnímána rozporně, zatímco mystické kruhy ji prosazují, u jiných se, zvláště po výstupu falešného mesiáše Šabtaje Cvi, stává předmětem podezření.

⁸ Šabat, kašrut, manželství a možnost náboženského vzdělání. Srov. RABINOVICH, Itamar; REINHARZ, Jehuda (eds.). *Israel in the Middle East : Documents and Readings on Society, Politics, and Foreign Relations, Pre-1948 to the Present*. 2nd ed. Waltham (Mass.) : Brandeis University Press, 2007., s. 58n.

⁹ Např. fungující doprava o šabat v Haifě, kde se kvůli arabské majoritě před vznikem státu nepodařilo prosadit její zastavení.

1 HISTORIE VRCHNÍHO RABINÁTU

Detailní historie rabinátu dalece přesahuje možnosti této práce a pro historii rabínského hnutí to platí dvojnásob. Zaměřím se proto na základní momenty v průběhu židovských dějin, které jsou podstatné pro pochopení zdroje legitimacy současného rabinátu. V pozadí stojí především snaha o odpovědi na otázky, odkud pochází autorita rabinátu jako instituce, dále odkud pochází autorita rabínů jako představitelů obce, kdo je rabínem a nakonec, jak vlastně moderní vrchní rabinát vznikl a co ho v průběhu existence formovalo.

1.1 Kořeny centrální autority

Prvotní a nedůležitější autoritou židů je pochopitelně Bůh. Ten, dle tradice, předal na Sinaji *Tóru* Mojžíšovi, který se tak stal interpretem Zákona. K uzavření smlouvy došlo mezi Bohem a lidem¹⁰, ale během krátké doby se ukázalo, že lid není schopen sebekontroly a je třeba, aby nad ním dohlížel a udržoval rituální čistotu někdo znalý. Mojžíš tak na pokyn Hospodina vybral sedmdesát starších a Hospodin na ně přenesl část z ducha, který byl na Mojžíšovi.¹¹ Tím byla rozšířena legitimita duchovního vedení na skupinu nositelů nadání.

Když se Mojžíšův čas nachýlil, žádal Hospodina, aby lid nezůstal bez vedení. Hospodin mu nařídil, aby vložением rukou před celou pospolitostí pověřil vedením Jozua, který byl tímto naplněn Božím duchem.¹² A právě k tomuto momentu se odkazuje původ *smichy*¹³, tedy předání pověření a nadání k vedení lidu.

Ale ještě před předáním *Tóry* ustanovil Mojžíš, na popud svého tchána Jitra, soudce nad lidem.¹⁴ Tak byla ustavena hierarchie soudů, neboť delegoval soudní pravomoc „nad tisíci, sty, padesáti a deseti“¹⁵. V deuteronomických pokynech je však povinnost ustanovit soudce a správce ve všech branách, které byly dány

¹⁰ Nemělo by uniknout pozornosti, že smlouvu uzavřel všechen lid. Ex 24,1–11.

¹¹ Jde o „*zakanim*“, tedy starší. Nu 11,16–25.

¹² Nu 27,18–23, Dt 34,9

¹³ „*Smicha*“ – ordinace, V textu se snažím odlišit původní *smichu* a její pozdější náhražky označuji „ordinací“.

¹⁴ Ex 18,13–27.

¹⁵ Jde o „*sarej*“, tedy knížata či správce. Ex 18,21.

Hospodinem¹⁶, což se stane předmětem pozdějšího sporu, zda musí být soud v každém městě, zda jen v opevněných a zda jen v *Erec Jisra'el*.

V královském období se současně s centralizací kultu upevnil model oddělené moci soudní, jejímž nejvyšším představitelem byl král a moci náboženské, kterou představoval velekněz. Pozdější rabínské interpretace však vidí jako nositele původního nadání – Božího ducha, především proroky.¹⁷ Právě Ezdráš je považován za spojovací článek k řetězci ordinací soudců v období druhého chrámu, který vyvrcholil novým mocenským útvarem, *sanhedrinem*.

Z babylonského zajetí se totiž lid vrátil se Zerubábelem, z rodu Davida a Jošua, z rodu Sádoka. Ačkoliv se Zerubábelem bylo spojováno mesiášské očekávání, ze scény mizí a vedení se ujímá Jošua, čímž vzniká úplná teokracie.¹⁸ Zeitlin dále spekuluje, že k tomu mohlo dojít buďto z politické rozvážnosti, aby Peršané necítili ohrožení svých zájmů z možných nároků Davidova následníka na trůn, anebo z pohnutek teologických, totiž sílícího názoru, že zničení Chrámu i exil jsou důsledkem království, jako nevhodné formy vlády, a špatných činů králů z Davidova rodu.¹⁹

Ezdráš však získal pověření k budování soudů vykonávajících právo dle Hospodinových zákonů²⁰, čímž byla, přes politicko-správní područí, zajištěna nejen náboženská svoboda, ale i správa vnitřních věcí. Nehemjášův závazek, žít v souladu Hospodinovým zákonem přijatým Mojžíšem, podepsalo 23 kněží, 17 levitů a 44 představitelů lidu²¹, čímž se dokládá vznik Velkého shromáždění²². Mnozí moderní autoři předpokládají, že v rabínské literatuře tradovaných 120 mužů Velkého shromáždění však neznačí reálné těleso či legendu o něm, ale spíše souhrnné označení doby Ezdrášem a Alexandrem Velikým, tedy období výuky *Tóry* a snah o její kodifikaci.²³

¹⁶ Jde o „*šoftim*“, tedy soudce. Dt 16,18.

¹⁷ V traktátu *Avot* je vypočítána posloupnost předávání *Tóry* (v širším smyslu) od Mojžíše přes Jozua, starší a proroky k mužům Velkého shromáždění, a pak jmenovitě k Šamajovi a Hilelovi. Avot 1,1–18.

¹⁸ ZEITLIN, Solomon. Rashi and the Rabbinate : The Struggle between Secular and Religious Forces for Leadership. *The Jewish Quarterly Review : New Series*. (Jul., 1940), vol. 31, no. 1, s. 1–3.

¹⁹ Tamtéž, s. 2.

²⁰ Ezd. 7,25.

²¹ Neh 10,1–28.

²² „*Kneset ha-gdola*“.

²³ Pro detaily viz JACOBS, Louis. *The Jewish Religion...*, s. 201.

Sanhedrin vznikl zřejmě až za vlády Hasmoneovců jako velekněžská rada, ale postupně byli kněží nahrazováni učenici, čímž se předchozí absolutní moc velekněze rozdělila mezi krále, velekněze a *sanhedrin*. Přitom se však pravomoci velekněze vztahovaly pouze na chrámový okrsek, vláda Hasmoneovců byla pouze nad Judskem a do příchodu Římanů, ale rozhodnutí *sanhedrinu* byla závazná pro celé židovstvo, tedy včetně *diaspory*.²⁴ Předsednictví *sanhedrinu* bylo původně funkčně rozděleno, *nasi* byl především politickým reprezentantem a jeho zástupce *av bejt din* byl zárukou řádného vykonávání práva. Pozdější rabínská interpretace tohoto dvoupředsednictví spočívá v konstrukci několika generací *zugot*²⁵, tedy párů učenců s rozdílnou interpretací zákona, která umožňovala jeho dialektickou výstavbu, jaké jsme svědky v *halachické* literatuře.

Sanhedrin je popsán ve stejnojmenném traktátu *mišny* (oddíl *nezikin*, tj. škody): Velký *sanhedrin* se skládá ze 71 soudců²⁶ a řeší nejzávažnější případy zločinů, vydává správní výnosy týkající se celého národa a vůbec má jako nejvyšší soudní orgán v podstatě neomezené pravomoci (vyhlašuje válku, volí krále, velekněze, zřizuje malé *sanhedriny*, řeší spory mezi kmeny, rozhoduje v případech, kdy se malý *sanhedrin* neshodne, rozhoduje o hranicích Jeruzaléma a chrámového okrsku, atd). Malé *sanhedriny* se skládají z 23 soudců a řeší především zločiny, závažné přestupky. Soudy složené ze 3 soudců by měly být v každém městě a řešit běžné spory, rozhodovat v manželském právu, ověřovat konverze, vybírat pokuty, atd. *Sanhedrin* zasedal v chrámovém okrsku a soudci do něj byli doplňováni podle zkušeností ze „tří řad učenců sedících před nimi“.²⁷

Až na několik výjimek z rodu kněžích, byl úřad *nasiho* od dob Hilela (Staršího) obsazován jeho potomky, čímž byla s tímto úřadem spojena linie *Davidovců*.²⁸ Jednou z těchto výjimek byl Hilelův žák Jochanan ben Zakaj, který po zničení druhého chrámu obnovil *sanhedrin* při akademii v Javne. Právě jemu jsou připisovány *takanot*, nábožensko-právní ustanovení, která umožnila židům náboženskou existenci bez

²⁴ ZEITLIN, Solomon. Rashi and the Rabbinat..., op. cit., s. 5.

²⁵ Nejznámější je poslední pár Hilel a Šamaj. V každém páru je první zmiňovaný považován za *nasiho* a druhý za *av bejt din*. Srov. SLÁMA, Petr. Pojetí náboženské a světské autority v normativní židovské literatuře..., s. 19.

²⁶ Počet 71 odkazuje k Mojžíšovi a 70 starším.

²⁷ Sanh. 4,4.

²⁸ SLÁMA, Petr. Pojetí náboženské a světské autority v normativní židovské literatuře..., op. cit., s. 19.

Chrámu.²⁹ Po Jochananovi nastupuje Hilelův vnuk Gamali'el II., ale přes jeho spory se *sanhedrinem* o postavení *nasiho* se tento post promění až o několik generací později s Jehudou ha-Nasim. Ten byl uznán Římem za vrchního představitele židů, a proto je jeho titul, ve smyslu patriarchy, součástí jména. *Sanhedrin* je přemístěn do Galilie a bohatství, moc a vliv úřadu *nasiho* tak vysoké, že měl výhradní právo jmenovat členy *sanhedrinu*.³⁰ V době Jehudy ha-Nasiho mizí v pramenech termín *smicha*, tedy ordinace, kterou nahrazuje *minuj*, tedy jmenování soudců, také jmenování sekulárních představitelů obcí, *parnasim*, bylo v pravomoci patriarchy.³¹

V Babylónu zůstalo mnoho židů z dob Exilu a spojení s navrátilci se udrželo díky poutním svátkům, na kterých se židé z *diaspory* objevovali. Po pádu druhého chrámu však vznikl nový problém, kterým bylo stanovení přesných dat svátků pro lokální bohoslužby. To byla jedna z nejvýznamnějších úloh *sanhedrinu* a *diasporní* židé tak byli na patriarchátu zcela závislí. Zdánlivě se nejedná o zásadní problém, odchylka novoluní nemohla být větší než jeden den, ale ve skutečnosti to znamenalo, že se bohoslužba zvrhne v modloslužbu.³² Hilel II. z pozice *nasiho* uvolnil r. 358 pouta *diasporního* židovstva definitivním stanovením výpočtu kalendáře a r. 425 byl galilejský patriarchát včetně *sanhedrinu* císařem zcela zrušen.

Druhá, pro diasporu významná pravomoc *sanhedrinu*, potažmo patriarchy, spočívala právě v ordinaci nových soudců. Původně se *smicha* udělovala vkládáním rukou již ordinovaného učitele na jeho žáka, později bylo třeba grémia tří učitelů a mohla být udělena pouze v *Erec Jisra'el*. Tak byl rozlišován titul *raban*, tedy představený, který byl vyhrazen *nasimu*, titul *rabi*, udělovaný *smichou* v *Erec Jisra'el* a titul *rav*, udělovaný ordinací v Babylónu.³³

V Babylónu pod vedením žáků Jehudy ha-Nasiho vznikly akademie v Súře a Nehardeje, které vychovaly nové generace učenců, *amoraim*. Soudní moc, včetně jmenování soudců a ustanovování soudních dvorů³⁴ však měl exilarcha³⁵, což byl

²⁹ SLÁMA, Petr. Pojetí náboženské a světské autority v normativní židovské literatuře..., op. cit., s. 20.

³⁰ ZEITLIN, Solomon. Rashi and the Rabbinat..., op. cit., s. 11.

³¹ Tamtéž, s. 12n.

³² Což se projevilo ve sporu s *eseny*. Viz SLÁMA, Petr. Pojetí náboženské a světské autority v normativní židovské literatuře..., op. cit. s. 21.

³³ Je třeba dodat, že titul *rabi* se v době druhého chrámu používal mnohem volněji. Tamtéž, s. 22n.

³⁴ Obvykle byl do *bejt din* dosazen jeden *dajan* a další dva byli vybráni lokálně.

³⁵ „*Reš galuta*“, ZEITLIN, Solomon. Rashi and the Rabbinat..., op. cit., s. 18.

dědičný post *dauidovců* na babylonském dvoře. Exilarchova moc postupně slábla a *amoraim* ve sporu poukazovali na to, že jejich autorita pochází od nepřerušenoého řetězce předávání *Tóry* od Mojžíše.³⁶ Ale po příchodu islámu se situace změnila a postavení exilarchů bylo významně posíleno. Představení akademií, *ga'onim*, vytlačili exilarchu až v 10. stol. o. l. a pravomoc ustanovovat soudce pro výkon v konkrétním městě³⁷ převzali až Šerira Ga'on a jeho syn Chaj Ga'on, kteří byli také z rodu *dauidovců*.³⁸

Nepřerušenoý řetězec předávání *Tóry* tak zajišťovaly babylonské akademie ordinací *rava*. Řetězec původní *smichy*, tedy předání mojžíšského nadání či ducha, byl však přerušeno, protože nemohl pokračovat mimo *Erec Jisra'el*. Jmenování soudců patriarchou, exilarchou i pozdějšími *ga'on*y bylo zaštitěno jejich *dauidovským* původem.

1.2 Vývoj rabinátu

V Evropě raného středověku jsou známý zmínky o židovských soudech mezi dvěma židy (pokud byla jedna ze stran nežidovská, spadal případ do jurisdikce místního práva), avšak o soudcích či jejich ordinaci informace nemáme.

Situace se mění na konci 1. tisíciletí o. l., kdy jsou z Porýní zprávy o židovských obcích formovaných po palestinském vzoru, vyňaté ze správy místních vládců. Obci tak předsedalo voleno zastupitelstvo, tzv. *šiv'a tovej ha-ir*³⁹, popř. *parnasim*, které zajišťovalo jak soudní činnost (buď jmenováním *dajanů*, nebo vlastním rozhodnutím), tak se zodpovídalo místnímu vládcu. Na náboženská otázky dohlíželi *archisynagogoi*, představení synagogy, *didascaloi*, učitelé a *presbyteroi*, starší.⁴⁰

Schwarzfuchs uvádí, že první mimotalmudický výskyt titulu *ha-rav* se nalézá v korespondenci Rašiho, který tak tituloval *rabenu* Geršoma a v pozdějších dopisech i

³⁶ Tamtéž, s. 19.

³⁷ „*Pitka de-dajanuta*“. Viz SCHWARZFUCHS, Simon. *A Concise History of the Rabbinate*. Oxford : Blackwell Publishing, 1993., s. 4.

³⁸ ZEITLIN, Solomon. *Rashi and the Rabbinate...*, op. cit., s. 22.

³⁹ „Sedm dobrých města“, bez ohledu na skutečný počet, Byli voleni, ale zámožnost byla důležitým prvkem. Srov. SCHWARZFUCHS, Simon. *A Concise History of the Rabbinate...*, op. cit., s. 13.

⁴⁰ ZEITLIN, Solomon. *Rashi and the Rabbinate...*, op. cit., s. 22n.

sebe.⁴¹ Podle Rašiho žáků byl *rabenu* Geršom žákem Chaj Ga'ona a proto platným článkem řetězce babylonské ordinace přenesené do Evropy.⁴² Jisté je, že po návratu od *rabenu* Geršoma a Jicchaka ha-Leviho, u nichž sbíral materiál ke komentáři *talmudu*, zakládá Raši vlastní akademii a snaží se prosadit změnu způsobů náboženského vedení obcí ve prospěch učenců.⁴³

Raši se tak vlastně stává zakladatelem *rabinátu*. Byl silným zastáncem myšlenky, že komunitu by měl řídit člověk znalý *halachy*.⁴⁴ Prosazoval, aby významný trest exkomunikace mohl být vydán pouze za vzájemného souhlasu představitelů obce a *rava*. Dále, že *rav* je oprávněn soudit pouze ve své komunitě.⁴⁵ Titul *rabi* v Rašiho reformě přísluší prověřenému učenci (s odkazem na tradování *Tóry* a palestinský původ francouzsko-německého židovstva) a titul *ha-rav* vyjadřuje pověření k náboženskému vedení konkrétní obce (s odkazem na babylonskou ordinaci, která se též pojila k právu soudit v konkrétní komunitě).⁴⁶

Rabíni však byli zpočátku pouze poradci ve složitých talmudických otázkách⁴⁷, učili a ordinovali další rabíny a jejich funkce byla omezena na konkrétní město. Vůči vládci však neměli žádné povinnosti či zvláštní výsady, šlo výlučně o komunitní službu. Rabíni byli voleni zástupci komunity, *kahalu*, zprofesionalizovali se, dostávali plat a uzavírali smlouvy s komunitou na dobu určitou. Ordinance jim dala především právo učit, a proto měli vlastní *ješivy*, jejichž studenti bývali loajální vůči svému učiteli a škole, spíše než vůči komunitě. Vzrůstala soutěživost mezi rabíny a jejich komunitami. Původně se rabíni těšili úctě dle města, v němž působili (protože bohaté město si mohlo vybírat), později se stávalo, že komunita požívala vážnosti dle věhlasu svého rabína (protože si mohla dovolit dát mu dobrou nabídku).⁴⁸

Ve Španělsku byla situace odlišná, židovské komunity zde nebyly tak uzavřené a byli zvyklí na to, že jejich *dajanim* byli jmenováni místním vládcem. Legenda o čtyřech

⁴¹ SCHWARZFUCHS, Simon. *A Concise History of the Rabbinate...*, op. cit., s. 10n.

⁴² Dle respons Šlomo Lurii. ZEITLIN, Solomon. *Rashi and the Rabbinate...*, op. cit., s. 41.

⁴³ Tamtéž, s. 35–43.

⁴⁴ Podle Schwartzfuchse však rabíni postavení *mara di-atra*, „pán místa“ nabývají až na počátku 16. stol. o. l. Viz SCHWARZFUCHS, Simon. *A Concise History of the Rabbinate...*, op. cit., s. 13n.

⁴⁵ ZEITLIN, Solomon. *Rashi and the Rabbinate...*, op. cit., s. 37n.

⁴⁶ Tamtéž, s. 45.

⁴⁷ Podobný vztah zná současný islám v podobě *imáma* a *faqíha*, vzdáleně podobný je u současného rabínského soudu *chaver bejt din*.

⁴⁸ SCHWARZFUCHS, Simon. *A Concise History of the Rabbinate...*, op. cit., s. 21n.

zajatcích⁴⁹ dokládala, že se přímo do Córdoby dostal na konci 10. stol. o. l. velký učenec z babylonské akademie, a proto jsou jeho následníci platnými nositeli titulu *rav*.⁵⁰ Maimonides pak v opozici proti Rašimu tvrdil, že vést komunitu má exilarcha prostřednictvím *dajanů* a předáků, nikoliv rabíni.⁵¹

Hlavní zájem středověkých panovníků, kteří se snažili jmenováním vrchních rabínů na svém území vytvořit hierarchii či alespoň centrální autoritu (ovšem nikoliv náboženskou, ale politicko-správní), bylo zajistit přísun financí z daní. Dochází k prolnutí, ale zároveň interferenci dvou procesů. Jedním je zdola cítěná potřeba lokálního soudu a druhým shora vítaná hierarchická struktura, jež by zajišťovala snazší manipulaci s komunitou. Vítaná však pochopitelně jen do té míry, dokud se podřizuje autoritě vládce.⁵² Naopak ordinace je vyjádřením superiority tradiční židovské instituce nad aktuální politickou nadvládou místního sekulárního vládce.

Ve sporu o vrchní rabinát nad Francií na konci 14. stol. se ukázaly nedostatky stávající formy ordinace, totiž že neřešila vztah vůči komunitě. Stály proti sobě dva tábory. Jeden zastával názor, že ordinace je pouze stvrzení schopnosti zastávat úřad, ale rozhodnutí o přijetí rabína je na komunitě. Druhý tvrdil, že ordinace je ustanovením autority nad konkrétní komunitou a tedy v rukou ordinujícího.⁵³

V 16. stol. byl úřad rabína samozřejmostí, ačkoliv ne každý ordinovaný rabín byl uznávaným znalcem *halachy*. Ordinace probíhala tradičním způsobem „*Jore? Jore! Jadin? Jadin!*“, ale byl vystaven certifikát o udělení titulu *rabi*, a to bez „umístěnky“. ⁵⁴ Komunitu stále vedlo neučené představenstvo, ale náboženské otázky spadaly do výhradní sféry jednoho rabína, s působností právě v této komunitě.

V souvislosti s inferioritou ordinace se učenci zabývali i možností obnovy *smichy*. Maimonides k tomu napsal: „zdá se, že pokud všichni učenci v *Erec Jisra'el* budou souhlasit se jmenováním a ordinací soudců, měli by tito být považováni za ordinované a mít právo soudit a ordinovat další“.⁵⁵ Po pádu Granady se mnoho

⁴⁹ V Sefer ha-kabala Abrahama ibn Dauda

⁵⁰ ZEITLIN, Solomon. Rashi and the Rabbinate..., op. cit., s. 49n.

⁵¹ Tamtéž, s. 51–55.

⁵² To se dařilo spíše v sefardské části, aškenázská se, částečně pro Rašiho dědictví, centralizaci bránila.

⁵³ SCHWARZFUCHS, Simon. *A Concise History of the Rabbinate...*, op. cit., s. 29.

⁵⁴ Potvrzením způsobilosti uchazeče před grémiem. Tamtéž, s. 33.

⁵⁵ Tamtéž, s. 34.

učenců usídlilo v Safedu, kde se pokusil Ja'akov Berav tento plán r. 1538 uskutečnit. Podařilo se mu domluvit se všemi 25 rabíny Safedu, nechal se ordinovat dle Maimonidova výroku. Problém nastal v okamžiku, kdy se to dozvěděl jeruzalémský vrchní rabín Levi ben Habiv, původem též za Španělska, který rozhodně nechtěl akceptovat podřízenost. Berava napadl na všech frontách, od osobní, že je známým *maranem*, přes věroučnou, že se snaží uspišit příchod *Mesiáše*, až po věcnou, že nesplnil Maimonidovu podmínku, totiž že neměl souhlas všech učenců v *Erec Jisra'el*. Berav ještě sám předal *smichu* několika významným rabínům (mj. Josefu Karovi), ale byl nucen uprchnout.⁵⁶

Tento neúspěšný pokus se snažil obejít o tři století později Jisro'el Šklov (ze Sokolova), žák Ga'ona z Vilna, jehož následovníci (*perušim*) tvořili předvoj pozdějších *aškenázských alijot*. Přišel totiž s myšlenkou, že i když instituce patriarchy a *sanhedrinu* zanikly, tvořily pouze judskou tradici a nepřerušenu *smichu* by mohlo být možné najít spolu se ztracenými deseti kmeny židů.⁵⁷ Tato mise, směřovaná především do Jemenu se nakonec nezdařila.⁵⁸

V 18. stol. se postavení rabínů proměňuje, velký počet absolventů *ješiv* a malý počet spíše větších komunit zapříčinil potřebu ustavení rabínských pomocníků, kteří by působili lokálně. Často se nový rabín celé komunity vybíral právě z těchto pomocníků a postupem doby se přešlo k rabínům s působností synagogální a původní rabín celé komunity se stává vrchním rabínem pro danou komunitu.⁵⁹

Zcela odlišný model vznikl v Haliči, kde *chasidé*, následovníci Ba'al Šem Tova, uvykli zcela přilnout ke svému *cadikovi* jako jedinému, avšak dědičné, autoritě.

S francouzskou revolucí došlo k zásadnímu obratu v pojetí lidských práv a tím i ve vnímání náboženských autorit. Židé přišli o své výsady a bylo třeba ustavit nový pořádek. Vznikl například státní sňatek, ale nebyla pravidla pro rozvod. Napoleon tak v r. 1806 svolal radu židovských hodnostářů, aby stanovila potřebné sekulární právo vedle náboženského. Avšak tato rada neměla ani pravomoci, ani znalosti *halachy*, neboť v ní bylo jen pár rabínů. Proto se rozhodl svolat rabíny s tím, že bude ustaven

⁵⁶ Tamtéž, s. 35.

⁵⁷ MORGENSTERN, Arie. *Hastening Redemption : Messianism and the Resettlement of the Land of Israel*. Translated by Joel A. Linsider. New York : Oxford University Press, 2006., s. 102.

⁵⁸ Detailní popis viz tamtéž. s. 103–110.

⁵⁹ SCHWARZFUCHS, Simon. *A Concise History of the Rabbinate...*, op. cit., s. 63.

sanhedrin, který bude moci zákony projednat. Dlouhé debaty o pravomocech nakonec Napoleon završil sérií dekretů, které ustavovaly židovské obce a jejich správu. Rabíni, kteří byli ochotni podílet se na jednání *sanhedrinu*, byli jmenováni do centrální konzistiře.⁶⁰

Druhé tisíciletí o. l. tak především proměnilo funkci rabína. Ze soudce a učence se přesouvá důraz na roli nábožensko-sociální instituce, očekává se od něj pastorační práce a výuka. Přes silný odpor části židovstva vzniká hierarchie, především z nutnosti zastupovat zájmy židů u panovníka, podtržená vznikem moderních států.

1.3 Cesta k Vrchnímu rabinátu v Erec Jisra'el

Pod osmanskou nadvládou bylo území *Erec Jisra'el* administrativně rozděleno na čtyři správní jednotky (*sandžaky*) a podřízeno provincii (*vilajet*) v Damašku. Osmanský systém náboženského vedení a místního práva (*military*) měl pro křesťany a židy zvláštní soudy podléhající jejich právu. Nábožensko-správní institucí zastřešující židy byl *chacham baši*, který byl v podstatě exilarchou židů u sultánova dvora. Tomu byla sice formálně podřízena hierarchie rabínských soudů celé říše, ale ve skutečnosti vrchní rabíni velkých komunit byli voleni lokálně a guvernérem provincie respektováni.⁶¹

Původní židovské obyvatelstvo *Erec Jisra'el* bylo nejprve na počátku 16. stol. přečísleno vlnou uprchlíků ze Španělska, kteří byli v průběhu 19. stol. pozvolna přečísleni následnou imigrací z východní Evropy. Vzhledem k odlišnostem *aškenázské* a *sefardské* tradice však docházelo k separaci těchto dvou skupin, což si vyžadovalo samostatných rabinátů. V polovině 19. stol. byl v Jeruzalémě založen vrchní *aškenázský* rabinát jako protipól k *sefardskému* vrchnímu rabínovi Jeruzaléma s tradičním titulem *rišon le-cijon*.

Aškenázská komunita však nebyla zdaleka jednotná a s příchodem skupin polských *charedim* se „varšavský kolel“ v Jeruzalémě stal centrem tuhého odporu proti všem pokusům o modernizaci společnosti a především školství. Tento zápas přitáhl pozornost dalších východoevropských *charedim* a tím novou vlnu osídlení a

⁶⁰ Detailní popis viz tamtéž, s. 75–85.

⁶¹ Šlo především o Jeruzalém, Hebron, Safed, Tiberiadu a Jafu. Viz ZUCKER, Norman L. *The coming crisis in Israel: private faith and public policy*. Cambridge (Mass.): MIT Press, 1973. s. 76.

posílení těch nejextrémnějších pozic. Tím vznikly tři komunity, kromě *sefardské* a *aškenázské mesiánské*, které byly podporovány západním židovstvem a jejich aktivismus je přibližoval modernitě, také *aškenázská protimesiánská*, podporovaná z chudé, ale početné části židovstva východní Evropy.⁶²

Když Britové dobyli v prosinci 1917 Palestinu, vyhlásil generál Allenby v Jeruzalémě stanné právo.⁶³ Fromkin uvádí, že vojenská správa však nebyla příliš nakloněna myšlence samostatného židovského státu. Většina vojáků byla otevřeně *antisionistická* a i těch několik *sionistů* v administrativě očekávalo, že vznikne mezinárodní území pod trvalou britskou správou, kam se budou moci Židé volně vystěhovat. Na přelomu let 1919 a 1920 vypukly násilnosti mezi Araby a Židy, nejprve v Galileji a posléze se přenesly až do Jeruzaléma. V průběhu vyšetřování událostí vojenská rozvědka zjistila, že jeden z nejvyšších důstojníků spolupracoval s jeruzalémským *muftím* při vyvolání nových protižidovských výtržností. Během několika týdnů byla vojenská správa rozpuštěna a ustanovena civilní, pod vedením vysokého komisaře sira Herberta Samuela, bývalého ministra vnitra britské vlády a především Žida a velmi silného proponenta *sionismu*.⁶⁴

Civilní správa mohla být zřízena pod ministerstvem kolonií v důsledku konference v San Remu v dubnu 1920, kde byl projednán návrh mandátní listiny, která byla později schválena Společenstvím národů v r. 1922.⁶⁵ Tento „Mandát pro Palestinu“ nejen oficiálně interpretuje Balfourovu deklaraci, ale především definuje způsob výkonu mandátu. Pro sionisty bylo vítězstvím ustanovení Židovské agentury jako partnera mandátní správy, z náboženského hlediska bylo významné nejen zaručení svobody vyznání, ale především právo na vlastní školy, dále měla mandátní správa rozhodnout o nárocích na svatá místa, dohlížet na náboženské orgány a zajistit aby nikomu nebyla upřena práva.⁶⁶

⁶² MORGENSTERN, Arie. *Hastening Redemption...*, op. cit., s. 205n.

⁶³ FROMKIN, David. *A Peace to End All Peace : The Fall of the Ottoman Empire and the Creation of the Modern Middle East*. 20th anniversary ed. New York : Holt, 2009., s. 312.

⁶⁴ Tamtéž, s. 445–448.

⁶⁵ ZOUPLNA, Jan. *Od jišuvu k Izraeli : Formování izraelských mocenských elit 1919–1949*. Praha : Libri, 2007., s. 26.

⁶⁶ Články 4 a 13–16. Viz RABINOVICH, Itamar; REINHARZ, Jehuda (eds.). *Israel in the Middle East : Documents and Readings on Society, Politics, and Foreign Relations, Pre-1948 to the Present*. 2nd ed. Waltham (Mass.) : Brandeis University Press, 2007. s. 35–40.

Mandát Britové definovali záměrně tak, aby mohli užít, v souladu se svými právními zvyklostmi, místní osmanské právo. To zahrnovalo jednak kodifikované obchodní právo, trestní právo procesní a občanské právo založené na principech *šarí'y* a v oblastech osobního statutu platilo právo příslušné náboženské komunity. Legislativní akty vysokého komisaře či britského parlamentu, měly mít vyšší právní sílu, ale ve věcech jimi neupravených platilo předchozí právo.⁶⁷

Jedním z prvních Samuelových kroků bylo ustavení poradní rady (Advisory Council), složené z 10 britských úředníků, 4 muslimů, 3 křesťanů a 3 židů. Snaha zmírňovat napětí jak z arabské tak *sionistické* strany (nabízel Arabům vznik Arabské agentury, zdvojnásobení zastoupení v radě, atd.), vyústila nakonec v odmítnutí účasti ze všech stran a tak celá pravomoc od r. 1923 již zůstala pouze v rukou vysokého komisaře.⁶⁸ Zouplna dále uvádí, že tento vývoj posílil náboženské instituce, v dubnu 1921 byl založen Vrchní rabinát a v prosinci 1921 Nejvyšší muslimská rada. Královským legislativním aktem (Palestine Order in Council) z r. 1922 byly mj. zřízeny soudy pro jednotlivé náboženské komunity a definovány jejich pravomoci.⁶⁹

Podoba Vrchního rabinátu nebyla náhodná, Samuel chtěl, aby bylo prázdné místo nejvyšší náboženské autority obsazeno⁷⁰, aby tak měl partnera k jednání, když Advisory Council nebyl akceschopný. Jmenoval tedy komisi, která měla s náboženskými představiteli vyjednat ustavení nového *rišon le-cijon*. Komise rozpoznala, že při množství *aškenázských* rabínů není možné udržet superiorní *sefardskou* pozici a navrhla společný vrchní rabinát a vrchní rabínskou radu.⁷¹ Samulovi tento model vyhovoval, protože vrchním *aškenázským* rabínem Jeruzaléma byl krátce Avraham Jicchak ha-Kohen Kook, který měl poměrně silnou podporu a jehož názory byly známy z působení v Londýně. Lepšího partnera by zjevně nenašel.

V průběhu vyjednávání podpory pro takový úřad se projevila síla křídla původně polských *charedim*, tou dobou již notně posíleného z Maďarska, Rumunska a Litvy. Ti společně pod vedením rabína Zonenfelda, zformovali v r. 1919 skupinu *Eda*

⁶⁷ Srov. ČEJKA, Marek. Právní řád Státu Izrael a Common Law. *Common Law Review*. 2002, č. 3.

⁶⁸ ZOUPLNA, Jan. *Od jišuvu k Izraeli...*, op. cit., s. 28.

⁶⁹ Tamtéž, s. 29.

⁷⁰ Rabbi Nisin Donon byl od r. 1915 pouhým zastupujícím *chachamem baši* a neměl v Jeruzalémě příliš velkou podporu. Srov. SCHWARZFUCHS, Simon. *A Concise History of the Rabbinate...*, op. cit., s. 138

⁷¹ ZUCKER, Norman L. *The coming crisis in Israel...*, op. cit., s. 77.

*charedit*⁷² s vlastním *bejt din* a odmítali jednat jak se sekulárními sionisty, tak s mandátní správou. Těmito jednáními pověřili sympatizanta, nizozemského novináře Ja'akova Jisra'ela DeHaana, kterého pro diplomatické škody, jež páchal v očích sionistů byl v r.1924 *Haganou*⁷³ zavražděn.

Na opačné straně stál rabín Kook, který byl hybnou silou náboženského sionismu pro svou reinterpetaci mesiášské naděje z pasivního očekávání do aktivní participace. Podle něj má jednak pozemské postavení vliv na to nebeské, a je tak třeba usilovat o pozemský Jeruzalém. Zároveň, že sekulární sionismus je jednou z odpovědí na toto volání a neměl by být zcela zatracován, neboť je součástí dějin vedoucích ke spáse, byť si to sami jeho proponenti neuvědomují.⁷⁴

Kook byl ochoten nejen částečně podpořit sionisty, ale již při pobytu v Londýně (1916–1919) představil vizi vybudování univerzálního rabínského soudu, jehož součástí by byla rada, reprezentující všechny náboženské proudy (v jeho pojetí to znamenalo *sefardské* a *aškenázské* tradicionalisty i modernisty).⁷⁵ Z dob, kdy byl vrchním rabínem Jafy, měl totiž velmi dobré zkušenosti se spoluprací s místním vrchním *sefardským* rabínem Ben-Cion Meir Chaj Uzielem, pozdějším druhým *sefardským* vrchním rabínem *Erec Jisra'el*.

Po mnoha vyjednáváních, především o působnosti Vrchního rabinátu, ze které chtěla být *Eda charedit* vyjmuta (a což jí bylo Samuelem přislíbeno)⁷⁶, ale i o odmítnutí volebního práva ženám a dalších ústupcích.⁷⁷ V únoru 1921 bylo svoláno shromáždění rabínů i představitelů obcí a první Vrchní rabíni, *aškenázský* Avraham Jicchak ha-Kohen Kook a *sefardský* Jaakov Meir byli zvoleni. Dále byli zvoleni další tři *aškenázští* a tři *sefardští* rabíni do Vrchní rabínské rady. 1. dubna 1921 byl Vrchní rabinát uznán mandátní správou, čímž formálně vznikla první Židovská instituce

⁷² Jde o komunitu zbožných židů, extrémně lpících na neměnnosti tradice a tváří v tvář sekularizaci dále zpříšňující některé halachické decize i celkový styl života (v českém jazykovém prostoru jsou někdy nesprávně nazýváni ultra-ortodoxní).

⁷³ *Hagana* – „obrana“, původně sionistická domobrana, později hlavní polovojenská síla, nakonec reformována do podoby armády Státu Izrael.

⁷⁴ Srov. AVINERI, Šlomo. *Zrození moderního sionismu*. Praha : Sefer, 2001., s. 189–194.

⁷⁵ Srov. MORGENSTERN, Arie. *Ha-rabanut ha-rašit la-arec jisrael : Jisudah ve-irgunah*. Jerušalajim, 1973., s. 33–38.

⁷⁶ Tamtéž, s. 81.

⁷⁷ Dva dopisy rabínu Zonenfeldovi viz tamtéž, s. 175–178.

v Palestině. Zároveň byla stanovena hierarchie rabínských soudů, lokální soudy a Vrchní rabínská rada, zasedající jako odvolací soud.⁷⁸

Rabínské soudy podléhající Vrchnímu rabinátu získaly exkluzivní pravomoci ve věcech osobního statusu, proti čemuž se vzbouřila politická reprezentace náboženských *antisionistů Agudat jisrael*. Mandátní správa však trvala na tom, že jde o náboženské právo a proto jsou vytvořeny samostatné soudy pro muslimy, křesťany a židy, ale že je ochotna uznat pouze jednu zastřešující reprezentaci (právníckou osobu) každému náboženství.⁷⁹ V Nařízení o organizaci náboženských komunit z r. 1926 je však již umožněno zříci se struktur Vrchního rabinátu.⁸⁰

1.4 Moderní reformy

Počátkem třicátých let již byly sekulární organizace rozhodujícím elementem, Vrchní rabinát pozbyl politický akcent a byl postaven výhradně do role správce náboženských záležitostí. Zdrojem této změny byl jak odpor sekulárních představitelů k náboženskému vlivu na budování země, který viděli jako kladení překážek rozvoji, tak přesvědčení, že náboženské cítění je věcí jednotlivce a jeho institucionalizace není třeba.⁸¹

Z pohledu Vrchního rabinátu, který se viděl jako duchovní autorita, bylo vhodné se z politiky stáhnout a nebýt tak poskvřen bojem o moc. Zároveň se *Agudat jisrael*, *antisionistická* organizace *datim* a *Eda charedit*, *antisionistická* organizace *charedim* otevřeně postavily proti autoritě Vrchního rabinátu a ustavením vlastních soudů, náboženských rad, certifikací kašrutu a provozování vlastních škol, se zcela oddělili od jeho vlivu.⁸²

V červnu 1947 byla uzavřena nová dohoda mezi Židovskou agenturou vedenou Ben Gurionem a *Agudat jisrael*, známá jako Dohoda o statu quo.⁸³ Boj o vyhlášení

⁷⁸ ZUCKER, Norman L. *The coming crisis in Israel...*, op. cit., s. 77.

⁷⁹ Dopis pro *Edu charedit* viz MORGENSTERN, Arie. *Ha-rabanut ha-rašit la-arec jisrael...*, op. cit., s. 182-184.

⁸⁰ ZUCKER, Norman L. *The coming crisis in Israel...*, op. cit., s. 77.

⁸¹ ELIASH, Shulamit. „The Political Role of the Chief Rabbinate of Palestine During the Mandate : Its Character and Nature“. *Jewish Social Studies*. 1985, vol. 47, no. 1, s. 34.

⁸² Tamtéž, s. 35n.

⁸³ Viz. RABINOVICH, Itamar; REINHARZ, Jehuda (eds.). *Israel in the Middle East...*, op. cit., s. 58n.

samostatnosti vrcholil a bez minimalizace opozice by vyjednávací pozice byla mnohem těžší. Dohoda slibovala zajištění náboženského charakteru společnosti, nikoliv však státu.

Po vyhlášení nezávislosti byly ještě během provizorní vlády schváleny zákony o dnu odpočinku, zajišťujícím šabat a náboženské svátky jako dny klidu, s možností určit vlastní dny klidu nežidům a o košer stravě pro vojáky.

V srpnu 1949 byl schválen zákon o rozpočtu židovských náboženských služeb, stanovící třetinový podíl státu a dvoutřetinový podíl obecních rad na financování místních rabinátů. O měsíc později byl schválen zákon o povinné výchově, který stanovil kromě obecných škol i možnosti zřízení samostatného náboženského školsví pro *prosionistický* proud *Mizrachi*, i *prosionistický* proud *Agudat jisrael*.

V červnu 1952 byl schválen zákon potvrzující stávající rabínské soudy a v květnu 1955 zákon o *dajanim*, ve kterém byli náboženští soudci postaveni na roveň sekulárním, ale zároveň předepsal způsob jejich jmenování prostřednictvím zvláštní komise složené z úředníků a rabínů. V srpnu 1953 byl schválen zákon o jurisdikci náboženských soudů, který předepsal exkluzivní pravomoc ve věci manželství, rozvodu a urovnání mezi Židy rabínskému soudu.

V roce 1966 byla v zákoně o *dajanim* upravena hranice 75 let tak, že se nevztahuje na stávající vrchní rabíny. V roce 1972 byla rozšířena Vrchní rabínaká rada na 16 členů a byly stanovené nové podmínky volby, vrchní rabími budou od příště voleni na dobu určitou, tedy 10 let. V roce 1980 všechny předchozí úpravy přešly do nového zákona o Vrchním rabinátu, který platí dodnes.

Změny v zákonné úpravě však nepřicházely z ničeho nic. Je třeba číst je často jako výdobytky v souvislosti se změnami vlád, popř. jako odezvu na kontroverzní případy.⁸⁴

⁸⁴ Pro detailní vyprávění o sporu mezi rabíny Nisim a Toledánem viz ZUCKER, Norman L. *The coming crisis in Israel...*, op. cit., s. 82-86.

1.5 Nový Sanhedrin?

Nejnovější událostí ve vývoji centrální náboženské autority, která však nesouvisí přímo se státní strukturou kolem Vrchního rabinátu je založení *Sanhedrinu* v říjnu 2004.

Za účasti dřívějších vrchních rabínů Ovadiji Josefa a Josefa Šaloma Eljašuva byl shromážděním 700 rabínů v Tiberiadě prohlášen za držitele smichy rabín Moše Halberstam z Jeruzaléma, který je jedním z nemála spojujících článků mezi sionistickými a protisionistickými charedim.

Rok po této události zasedl *bejt din* se 71 členy a rabín Adin Even Jisrael Steinsaltz byl zvolen *nasim*.

Ačkoliv se rychle ozvaly hlasy o neplatnosti a nesmyslnosti takového kroku, když není možné určit, zda opravdu všichni rabíni v *Erec Jisra'el* souhlasí, nebo zda je dokonce třeba souhlasu nejen rabínů, ale celé společnosti, žádný jednoznačný a příkrý odsudek dosud nezazněl.

Představitelé sanhedrinu jsou při dotazech na politickou situaci opatrní a v dotazech na vlastní působnost také. Říkají, že ještě potrvá několik generací, než se do sanhedrinu dostanou skutečně významní učenci a zatím jim jen zahřívají místo.⁸⁵

⁸⁵ www.sangedrin.org

2 INSTITUCIONÁLNÍ STRUKTURA

Jakkoliv byl v Deklaraci nezávislosti Státu Izrael obsažen závazek, že budoucí stát zajistí všem svým obyvatelům plnou sociální a politickou rovnoprávnost bez rozdílu náboženství, rasy a pohlaví⁸⁶, realita je mírně odlišná. Jsou sice zachovány svobody, avšak státní podpora je poskytována selektivně. Ostatní jsou pouze tolerováni a bezkonfesijnost formálně neexistuje.

Je to paradoxem izraelské politiky, že ačkoliv vrchní představitelé *jišuvu* byli převážně sekulární sionisté a náboženství využívali především účelově k legitimizaci svých postojů, přijali některé požadavky náboženských představitelů, aby získali jejich podporu. Tento zárodek ve formě vágního kompromisu a jeho vymáhání se stal jedním z určujících faktorů izraelské domácí politiky. Potřeba podpory náboženských sionistů titíž vedla k prosazování jejich požadavků skrze státní aparát.

Za tímto účelem bylo již v první (provizorní) vládě zřízeno Ministerstvo pro náboženství a válečné oběti. Ministerstvo garantuje podporu státnímu náboženství a zastřešuje zároveň i ostatních třináct⁸⁷ registrovaných náboženských komunit. Působí na místní úrovni skrze místní náboženské rady, které obsazují místní rabináty. Lokální náboženské rady doplňuje soustava rabínských soudů, řešících sporné případy náboženského práva.

2.1 Ministerstvo náboženských služeb⁸⁸

Ministerstvo se nepodílí jen na chodu ortodoxních náboženských komunit, ale je i zodpovědné za zajištění svatých míst, organizaci náboženských svátků, náboženskou osvětu a dodržování náboženských předpisů (zejména *šabatu* a *kašrutu*).

Tři hlavní složky pravomocí ministerstva jsou finanční, personální a legální. Zásadní pravomocí je správa rozpočtu náboženských služeb, ministerstvo hradí 1/3

⁸⁶ Deklarace nezávislosti. Viz RABINOVICH, Itamar; REINHARZ, Jehuda (eds.). *Israel in the Middle...*, op.cit., s. 72-74.

⁸⁷ Bahá'í, drůzy, muslimy a deset křesťanských denominací. Viz *Facts about Israel*. Jerusalem : Israeli Ministry of Foreign Affairs, 2010., s. 88.

⁸⁸ Původní název Ministerstvo náboženství a válečných obětí byl změněn na Ministerstvo náboženství (1951), později na Ministerstvo náboženských věcí (1981) a po krátkém zrušení (2004) bylo opětovně obnoveno jako Ministerstvo náboženských služeb (2008).

nákladů lokálních náboženských rad⁸⁹, prostřednictvím kterých navíc pomáhá financovat *ješivy* a přiděluje stipendia jejich žákům. Ministerstvo dále jmenuje vrchní rabíny (voleni jsou zvláštním shromážděním 80 rabínů a 70 zástupců místních zastupitelstev)⁹⁰, navrhuje náboženské soudce a jmenuje členy lokálních náboženských rad⁹¹. Poslední sférou je certifikace pohřebních společností a dohled nad vrchním rabinátem v přenesené pravomoci udělovat osvědčení *hechšer*.

2.1.1 Vrchní rabinát

Vrchní rabinát je státem uznaná nejvyšší *halachická* autorita. Sestává z dvou vrchních rabínů (aškenázského a sefardského), Vrchní rabínské rady a kanceláře. Ministerstvo náboženských služeb kanceláři Vrchního rabinátu propůjčuje pravomoci k udělování certifikací. Vrchní rabíni zasedají buď ve Vrchní rabínské radě, nebo Nejvyšším odvolacím rabínském soudu, jsou voleni na 10 let a po 5 letech se vzájemně vystřídají v předsednictví jedné z těchto institucí. Vrchním rabínem se může stát pouze *dajan*.⁹²

Vrchní rabínská rada je nejvyšším orgánem a vrchní rabíni jsou jako vedoucí rady formálně nejvyššími náboženskými představiteli. Rada vydává nařízení a prováděcí předpisy pro místní rabináty, ověřuje způsobilost budoucích soudců a rabínů a vydává *halachická* responsa. Rada je volena zároveň s vrchními rabíny, skládá se, kromě jednoho z vrchních rabínů, z deseti na 5 let volených rabínů (5 aškenázských a 5 sefardských) a dále z jednoho z vrchních rabínů měst Jeruzaléma, Tel-Avivu, Haify a Berševy, kteří se po 5 letech v úřadu vystřídají se svým protipólem tak, že vždy slouží buď sefardský, nebo aškenázský. Teoreticky tak má mít rada 16 členů, ale post obou vrchních rabínů Jeruzaléma je dlouhodobě neobsazen.⁹³

⁸⁹ „Jewish Religious Services Law, 5731-1971“. In *Laws of the State of Israel: Authorized Translation from the Hebrew, Volume 25*. Jerusalem : Government Printer. (1948-1987), s. 125-7.

⁹⁰ „Chief Rabbinate of Israel Law, 5740-1980“. In *Laws of the State of Israel: Authorized Translation from the Hebrew, Volume 34*. Jerusalem : Government Printer. (1948-1987), s. 97-106.

⁹¹ „Jewish Religious Services Law, 5731-1971“, op. cit., s. 125-7.

⁹² Zákon o Vrchním rabinátu z r. 1980, nahradil zákon o Vrchní rabínské radě z r. 1972.

⁹³ Oba poslední úřadující, Jicchak Kolic (aškenázský vrchní rabín) a Šalom Messas (sefardský vrchní rabín), zemřeli v r. 2003. Silné zastoupení *Eda charedit* paralyzovalo lokální náboženskou radu v Jeruzalémě, a tak je zvolení nových zástupců v nedohlednu.

2.1.2 místní náboženské rady

Místní náboženské rady jsou operační složkou systému a mají tři podoby, podle místní samosprávy: lokální, regionální a městská. Náboženská rada může být zřízena tam, kde existuje státní správa.⁹⁴ V současnosti 73 městům, 54 regionům a 124 místním samosprávám odpovídá 170 místních náboženských rad.⁹⁵

Místní rada se obnovuje každé 4 roky, kandidáty navrhuje z 45% ministerstvo náboženských služeb, z 45% místní samospráva a 10% připadá na místní rabinát. Pokud se zástupci těchto tří těles neshodnou, postoupí výběr komisi ministrů (vnitřní, náboženství a spravedlnosti).

Místní rada připravuje rozpočet, ze kterého jsou hrazeny místní náboženské potřeby: platí místní rabíny a dohlíží na ně, spravuje a provozuje *synagogy* a *mikve*, pořádá osvětu, hospodaří se sociálním fondem (např. financování pohřbu sociálně slabým), provozuje místní *ješivy*, atd. Místní rabíni mohou uzavírat sňatky (a hlásit je k registraci), připravovat ke konverzi⁹⁶, připravovat listiny pro rabínské soudy, se souhlasem Vrchního rabinátu ordinovat nové rabíny, atd.

2.1.3 Rabínské soudy⁹⁷

Rabínské soudy jsou součástí státního soudního systému, ale podléhají ministerstvu pro náboženské služby, soudce (*dajanim*⁹⁸) jmenuje prezident na návrh jmenovací komise. Desetičlenná jmenovací komise je složena z obou vrchních rabínů, 2 dalších členů Vrchní rabínské rady, 2 členů *Knessetu*, ministrů náboženských služeb a spravedlnosti, 2 zástupců soudní komory (BAR) a je volena každé 3 roky.⁹⁹

Soudcem rabínského soudu se může stát pouze ten, kdo alespoň dva roky sloužil jako městský rabín. Řadový soudce v rabínském soudu nesmí být starší 70 let,

⁹⁴ Zákon o lokálních radách

⁹⁵ Facts about Israel. Jerusalem : Israeli Ministry of Foreign Affairs, 2010., s. 91.

⁹⁶ „gijur“

⁹⁷ Ustaveny mandátní správou v Order in Council a dále upraveny v Zákonu o sodech 1947, 1950, 1953, a Dajanim 1955.

⁹⁸ Tak i sekulární soudce – „šoftim“.

⁹⁹ SHENHAV, Sharon. „Choosing Religious Court Judges in Israel : A Case Study“. *Jewish Political Studies Review*. 2006

předseda nesmí být starší 75 let, pro vrchního rabína věková hranice již platí také. Soudce dále musí být bezúhonný, může zároveň vykonávat funkci rabína.

V Izraeli je 12 regionálních rabínských soudů první instance (v Ariel, Ašdodu, Aškelonu, Berševě, Haifě, Jeruzalémě, Netaniji, Petach Tikvě, Rechovot, Tel Avivu, Tiberiadě a Safedu), druhou je Vrchní odvolací soud v Jeruzalémě při Vrchním rabinátu. V rámci regionálního rabínského soudu zasedají specializované soudy (rozvodové, dědické, atd.). Zvláštní soudy jsou vyhrazeny ověřování konverzí a rozhodování o personálním statusu.

Nejnověji jsou ustanovovány asistenční jednotky přidružené ke všem náboženským soudům, jako pomoc při mediaci konfliktů, či konzultaci rodinného práva.¹⁰⁰

2.2 Vojenský rabinát

Je podřízen armádnímu velení, konkrétně náčelníku štábu. Vrchního vojenského rabína jmenuje ministr obrany na návrh náčelníka štábu, po schválení Vrchním rabinátem. I řadoví rabíni v armádních službách musí být schváleni Vrchním rabinátem. Centrální kancelář zajišťuje organizační záležitosti, jednotliví rabíni jsou jako kaplani přiděleni k jednotkám.

Vojenský rabinát zajišťuje naplnění náboženských potřeb vojáků (jak materiálních, tak personálních), košer stravu, identifikaci a pohřby padlých, osvětu a zvýšení morálky. Vojáci v aktivní službě podléhají v případě náboženskoprávních úkonů (svatba, rozvod, obřízka, konverze, atd.) vojenskému rabinátu, nebo mohou požádat o zproštění a přenechání úkonu civilnímu rabinátu dle předchozí příslušnosti.

Vojenský rabinát vydává vlastní *halachická* rozhodnutí, která obvykle bývají respektována ostatními ortodoxními autoritami.

¹⁰⁰ Religious Courts (Assistance Units) Law, 5771-2011

3 PŮSOBNOST

3.1 Jurisdikce personální

Celá struktura náboženských institucí je určena pro výkon a správu židovského práva, tj *mišpat ha-ivri*. Zvláštní soudy pro různé skupiny, Aškenázi, Sefardi, (fyzicky stejný soud, ale může dojít k interpretačním a především procesním odlišnostem).

Ostatní náboženství mají vlastní soudy a vlastní strukturu náboženských institucí, zaručených zvláštními zákony, nemají však nárok na státní podporu.

Sekulární Židé teoreticky neexistují a proto se exkluzivní pravomoci rabínských soudů vztahují i na ně, zvláště palčivý problém vzniká u rozvodů. Pokud však proběhne jednání sekulárního soudu ve věci paralelní působnosti, rabínský soud již danou věc neprojednává.

Progresivní a konzervativní proudy mají snahu o integraci, takže právní řád je pro ně stejný, ale protože jejich obce nejsou uznány, nedostávají státní podporu.

Opoziční *Eda charedit* sdružuje *protisionistické* charedim, kteří neuznávají Vrchní rabinát z ideologických důvodů, pro sejetí se sekulárním státem. Většina přidružených skupin následuje *minchag jerušalmi*, provozuje vlastní rabínský soud, dohlíží na své *mikve*, vydává vlastní osvědčení *hechšer*. Součástí jsou *aškenázští chasidé* ze skupin Satmar, Dushinsky, Toldos Aharon, Toldos Avrohom Yitzchok, Spinker, Brisk, Sanz-Tshokave, Perushim a Breslover.

Eda charedit se zcela vydělila z *Agudat Jisra'el*, když její představitelé souhlasili se založením sekulárního státu. Nyní udržuje vztahy s *Naturej Karta*, čímž mj. demonstruje svůj postoj ke státu.

3.2 Jurisdikce věcná

Samotní obecní rabíni mají poměrně omezenou možnost výkonu, v podstatě limitovanou na uzavírání sňatků a pastorační práci.

Rabínské soudy mají exkluzivní pravomoci v problematice rozvodů, vyvázání z levirátních sňatků, dohlížení nad procesem konverze.

Dále sdílí pravomoci se sekulárními soudy v případech výživného, poručnictví, či dědictví. Patí, že na který soud se žadatel obrátí, ten nad ním získá exkluzivní pravomoc.

Arbitrážní pravomoc je obdobná, jde o rozhodnutí případu, pokud se na soud obrátí obě strany pře, jsou povinny respektovat rozhodnutí rabínského soudu,

Rabíny ustavuje Rada po splnění podmínek ordinace. Skládají se zkoušky na jednotlivé okruhy a podle nich pak držitel získává právo učit, nebo soudit.

Schválení konverze je plně v pravomoci zvláště vyčleněného soudu.

ZÁVĚR

Vzhledem k faktu, že Vrchní rabinát symbolizuje ortodoxní menšinu a zároveň má pravomoci zasahující do života sekulární většiny společnosti, je předmětem mnohých kontroverzí. Ty lze rozdělit podle jejich zaměření na legální (tedy zpochybňující autoritu rabinátu jako instituce), personální (tedy zaměřené nikoliv proti instituci, ale spíše proti jejím protagonistům) a nakonec věcné (tedy zaměřené proti konkrétním rozhodnutím, případně proti míře pravomocí, nebo způsobu jejich užívání).

Z výše popsaného je zřejmé, že současná forma instituce není vyhovující téměř pro žádnou ze skupin. Stále sílící sekularisté tlačí na politicko-právní prosazení paralelní pravomoci sekulárního soudnictví v otázkách vyhrazených náboženskému soudu a navíc požadují podřízení náboženských soudů nejvyššímu soudu. Náboženští sionisté se snaží o opak, tedy prosazení náboženského práva v ještě větší míře pro celou (tedy i sekularizovanou) společnost. Náboženští *antisionisté* autoritu státního náboženského práva odmítají zcela a nežidovských skupin se celá věc vlastně netýká.

Na druhou stranu, vrchní rabinát plní vytčenou úlohu, tedy zajišťuje naplnění náboženských potřeb všem, kdo akceptují přístup *prosionistické* ortodoxie a navíc je tu i pro ty, kteří hledají institucionální zakotvení, či cíl sentimentu¹⁰¹. Ve světle konceptu zástupné zbožnosti¹⁰² plní i úlohu pro nemalou část sekularizované společnosti, které instituce integrovaná do státu, se kterým se identifikují, umožňuje přenechat zodpovědnost za rituální část vztahu s Bohem na skupině, která ji podstupuje dobrovolně.

Takový přístup nakonec i halachicky podpírá např. roš ješiva Aharon Lichtenstein z Har Merkaz (významná prosionistická ješiva).¹⁰³

Odpovědí na zpochybnění centrální autority je tvrzení zastánců, že stát Izrael je jedinou obcí věřících¹⁰⁴ a proto je v souladu s *halachou* jednotné vedení v náboženských záležitostech.

¹⁰¹ MUCH, Theodor; PFEIFER, Karl. *Svár bratří v domě izraelském : Židovstvo mezi fundamentalismem a osvícenstvím*. Z něm. orig. přel. Marie Goldmannová. Praha : Themis, 2000., s. 81.

¹⁰² Grace Davieová sice píše o křesťanství, ale v judaismu je tento koncept o to významnější, že v něm samotném nejde o spásu individuální, ale kolektivní. Srov DAVIEOVÁ, Grace. *Výjimečný případ Evropa : podoby víry v dnešním světě*. Brno : Centrum pro studium demokracie a kultury, 2009.

¹⁰³ LICHTENSTEIN, Aharon. „The Israeli Chief Rabinat : A Current Halakhic Perspective“. *Tradition*. 1992, vol. 26, no. 2, s. 26–38.

Podpora (či eliminace odporu) majoritní části veřejnosti bude v budoucnu (vzhledem k progresi vývoje) vázána na řešení problému sociálních výhod *charedim* a zavedení paralelního sekulárního rodinného práva. Tedy spíše oddělení, než sloučení antagonistických skupin. Jejich posílení vnitřní integrity by mohlo následně vést ke snížení podezřívavosti a následnému pozvolnému přiblížení.

Druhá cesta, totiž otevření se ortodoxních struktur reformním proudům (např. členství v radách) by totiž zasáhlo spíše onu ortodoxii, než většinovou společnost, což by situaci spíše vyhrotilo.

Řešení této otázky je však spíše úkolem pro další výzkum, nejlépe sociologický, který by analyzoval postoje izraelské veřejnosti (tedy jejích specifických skupin) k případným změnám. To by umožnilo porozumět nejen společenské poptávce, ale i její dynamice. Taková znalost by umožnila najít cestu nejmenšího odporu a minimalizovat tak významnou konfliktní linii.

¹⁰⁴ Much, T.; Pfeifer, K. *Svár bratří v domě izraelském...*, op. cit., s. 79;

Seznam použité literatury

Prameny

Bible : Písmo svaté Starého a Nového zákona (včetně deuterokanonických knih) : český ekumenický překlad. 6. přep. vyd. Praha : Česká biblická společnost, 1995. 1007, 296 s. ISBN 80-85810-08-5.

„Dayanim Law, 5715-1955“. In *Laws of the State of Israel: Authorized Translation from the Hebrew, Volume 9.* Jerusalem : Government Printer. (1948-1987), s. 74.

Facts about Israel. Jerusalem : Israeli Ministry of Foreign Affairs, 2010. 362 s.

„Chief Rabbinate of Israel Law, 5740-1980“. In *Laws of the State of Israel: Authorized Translation from the Hebrew, Volume 34.* Jerusalem : Government Printer. (1948-1987), s. 97-106.

„Jewish Religious Services Law, 5731-1971“. In *Laws of the State of Israel: Authorized Translation from the Hebrew, Volume 25.* Jerusalem : Government Printer. (1948-1987), s. 125-7.

„Law and Administration Ordinance, 5708-1948“. In *Laws of the State of Israel: Authorized Translation from the Hebrew, Volume 1.* Jerusalem : Government Printer. (1948-1987), s.1.

„Law of Return, 5710-1950“. In *Laws of the State of Israel: Authorized Translation from the Hebrew, Volume 4.* Jerusalem : Government Printer. (1948-1987), s. 114.

RABINOVICH, Itamar; REINHARZ, Jehuda (eds.). *Israel in the Middle East : Documents and Readings on Society, Politics, and Foreign Relations, Pre-1948 to the Present.* 2nd ed. Waltham (Mass.) : Brandeis University Press, 2007. 650 s. ISBN 0874519624.

„The Chief Rabbinical Council (Elections) Law, 5732-1972“. In *Laws of the State of Israel: Authorized Translation from the Hebrew, Volume 26.* Jerusalem : Government Printer. (1948-1987), s. 43.

Sekundární literatura

AVINERI, Šlomo. *Zrození moderního sionismu.* Praha : Sefer, 2001. 250 s. ISBN 80-85924-28-5.

BARAK-EREZ, Daphne. „Law and Religion Under the Status Quo Model : Between Past Compromises and Constant Change“. *Cardozo Law Review.* 2009, Vol. 30, No. 6, s. 2495-2507. ISSN 0270-5192.

BIRNBAUM, Ervin. *The politics of compromise : state and religion in Israel.* Rutherford : Fairleigh Dickinson University Press, 1970. 348 s. ISBN 0-838-67567-0.

ČEJKA, Marek. *Judaismus a politika v Izraeli.* 3. rozšíř. vyd. Brno : Barrister & Principal, 2009. 278 s. ISBN 978-80-87029-39-8.

ČEJKA, Marek. „Právní řád Státu Izrael a Common Law“. *Common Law Review.* 2002, č. 3. ISSN 1213-4678.

ČEJKA, Marek. „Rabínové a světské autority v současném judaismu“. In FIALA, Petr; HANUŠ, Jiří; VYBÍRAL, Jan (eds.). *Autorita v abrahamských náboženstvích : Náboženské*

- a politické aspekty autority v judaismu, křesťanství a islámu.* Brno : Centrum pro studium demokracie a kultury, 2004. s. 42-55. ISBN 80-7325-052-7.
- DAVIEOVÁ, Grace. *Výjimečný případ Evropa : podoby víry v dnešním světě.* Brno : Centrum pro studium demokracie a kultury, 2009. 212 s. ISBN 978-80-7325-192-5.
- DON-YEHIYA, Eliezer. *Religion and Political Accommodation in Israel.* Translated by Deborah Lemmer. Jerusalem : The Floersheimer Institute for Policy Studies, 1999. 113 s. (Publications on Religion, Society, and State in Israel, vol. 9, ISSN 0792-6251).
- FROMKIN, David. *A Peace to End All Peace : The Fall of the Ottoman Empire and the Creation of the Modern Middle East.* 20th anniversary ed. New York : Holt, 2009. 643 s. ISBN 978-0-8050-8809-0.
- ELIASH, Shulamit. „The Political Role of the Chief Rabbinate of Palestine During the Mandate : Its Character and Nature“. *Jewish Social Studies.* 1985, vol. 47, no. 1, s. 33-50 ISSN 0021-6704.
- LICHTENSTEIN, Aharon. „The Israeli Chief Rabbinate : A Current Halakhic Perspective“. *Tradition.* 1992, vol. 26, no. 2, s. 26–38. ISSN 0041-0608.
- JACOBS, Louis. *The Jewish Religion : A Companion.* New York : Oxford University Press, 1995. 648 s. ISBN 0-19-826463-1.
- MORGENSTERN, Arie. *Ha-rabanut ha-rašit la-arec jisrael : Jisudah ve-irgunah.* Jerušalajim, 1973. 204 s.
- MORGENSTERN, Arie. *Hastening Redemption : Messianism and the Resettlement of the Land of Israel.* Translated by Joel A. Linsider. New York : Oxford University Press, 2006. 284 s. ISBN 978-0-19-530578-4.
- MUCH, Theodor; PFEIFER, Karl. *Svár bratří v domě izraelském : Židovstvo mezi fundamentalismem a osvícenstvím.* Z něm. orig. přel. Marie Goldmannová. Praha : Themis, 2000. 146 s. ISBN 80-85821-88-5.
- SHENHAV, Sharon. „Choosing Religious Court Judges in Israel : A Case Study“. *Jewish Political Studies Review.* 2006, vol. 18, no. 3-4. ISSN 0792-335X.
- SCHWARZFUCHS, Simon. *A Concise History of the Rabbinate.* Oxford : Blackwell Publishing, 1993. 191 s. ISBN 0-631-16132-5.
- SKOREK, Artur. „Rola ortodoksyjnego judaizmu w kształtowaniu prawa w Państwie Izrael“. *Studia Judaica.* 2007, rok 10, nr. 1(19), s. 63–86. ISSN 1506-9729
- SLÁMA, Petr. „Pojetí náboženské a světské autority v normativní židovské literatuře“. In FIALA, Petr; HANUŠ, Jiří; VYBÍRAL, Jan (eds.). *Autorita v abrahamských náboženstvích : Náboženské a politické aspekty autority v judaismu, křesťanství a islámu.* Brno : Centrum pro studium demokracie a kultury, 2004. s. 13-29. ISBN 80-7325-052-7.
- VAN DIGGELE, Els. *A People Who Live Apart : Jewish Identity and the Future of Israel.* Translated by Jeannette K. Ringold. New York : Prometheus Books, 2003. 313 s. ISBN 9781591020769.
- ZEITLIN, Solomon. „Rashi and the Rabbinate : The Struggle between Secular and Religious Forces for Leadership“. *The Jewish Quarterly Review : New Series.* (Jul., 1940), vol. 31, no. 1, s. 1-58. ISSN 0021-6682.

ZOUPLNA, Jan. *Od jišuvu k Izraeli : Formování izraelských mocenských elit 1919-1949*. Praha : Libri, 2007. 327 s. ISBN 978-80-7277-336-7.

ZUCKER, Norman L. *The coming crisis in Israel : private faith and public policy*. Cambridge (Mass.) : MIT Press, 1973. 282 s. ISBN 0-262-24018-1.

Užité encyklopedie a slovníky

NEWMAN, Jaakov; SIVAN, Gavriel. *Judaismus od A do Z : slovník pojmů a termínů*. Praha : Sefer, 2004. 285 s. ISBN 80-900895-3-4.

SKOLNIK, Fred; BERENBAUM, Michael (eds.). *Encyclopaedia Judaica*. 2nd ed. Detroit : Macmillan Reference USA in association with the Keter Pub. House, 2007. 17521 s. ISBN 978-0-02-865928-2.

WERBLOWSKY, Raphael; WIGODER, Geoffrey (eds.). *The Oxford dictionary of the Jewish religion*. New York : Oxford University Press, 1997. 764 s. ISBN 0-19-508605-8.